kahe viimase nähtuse puhul konstateerida, et võõras, mittekohalikkudest rahvustest põlvnev element (peale venelaste) hoogsamalt on hakanud Tartusse tungima. — Mis aga linna rahvusliku ilme kohta eriti otsustav, on kohalikkude pearahvuste võrrendiline tõus. Sakslased on eestlastest siin juba kaugele maha jäänud. Viimaste arv on neli korda hoogsamalt tõusnud kui sakslaste oma ja moodustab juba tunduvalt üle poole kogu linna elanikkude hulgast. — Kas ja kui palju vastas sellele eestlaste suurele juurdekasvule nende sotsiaalne, tulunduslik ja kultuuriline tõus? Selle peale võiks kindlama vastuse anda kutsestatistika, mille kohta aga on 1881. a. rahvalugemisest vastavad andmed kahjuks jäetud trükis avaldamata. Ainult osalise pildi saame siin W. Stieda 1878. a. tööndusel ugemisest, mis esitab andmeid käsitöö, tööstuse ja kaubanduse alal juhtivalt teotsevate isikute kohta nende rahvusliku kuuluvuse järele. — 978 mitmesuguste ettevõtete juhatajaist (Betriebsvorstände) on eestlasi 423, sellevastu sakslasi 399, venelasi 77, juute 69. Kuigi siin eestlased on arvuliselt esimesel kohal, vähendab seda välist effekti suurel määral asjaolu, et nad teotsevad peaasjalikult aladel, mis nõuavad enam liht-tööjõudu, kus aga vähem vaja läheb suuremat intelligentsi, paremat kooliharidust ja pikemat ettevalmistamisaega. Eriti rohkel arvul teotsevad eestlased kaubanduses. 285 ettevõtte-peremehest sel alal on eestlasi 43%, sakslasi 34%, venelasi 16%, juute 6—5%. Kuid mitte suurkaubandus pole eestlaste käes, vaid ainult väikekauplemine. Nad on suuremalt osalt vürtspoodnikud, kauplevad piimaga, muude põllutulunduslikkude saadustega jne. Sellevastu on sakslaste käes raha- ja krediidiasjandus, speditsiooni- ja komisjoniärid, raamatukauplused, moe- ja puduasjade ärid, manufaktuur- ja koloniaalkaubandus. Seega on sakslaste erikaal kaubanduses nende väiksemast arvust hoolimata märksa suurem. — Teine ala, kus eestlased kõigist teistest rahvustest rõhuvalt ülekaalus, on õllepoodide ja trahterite pidamine, milledest ligemale 75% nende käes. Seejuures on väga iseloomuline, et siia lähedale kuuluvad asutised, mis määratud „peenema publikumi“ jaoks, on sakslaste käes: kõik võõrastemaja-pidajad on sakslased, 13 restoranipidajast on 8 sakslased, 4 eestlased ja 1 venelane. — Ala, mida eestlased täielikult oma käes peavad, on vooriasjandus. Sõiduvoorimeeste hulgas on ainult üks sakslane ja üks venelane.

Need kolm ala, väikekauplemine, õllepoodide ning trahterite pidamine ja vooriasjandus, on 80-dais aastais Tartus eestlaste peakutsed, kus teotseb kokku 64% kõigist eestlastest, kes äriliste ettevõtete omanikud. — Käsitöös teotsevad eestlased kõige rohkemal määral rõivastamise ja ihupuhastamise alal: nad on rätsepad, saunapidajad, kuid eriti rohkesti on nende hulgas jalavarju-valmistajaid. Kõigist Tartu kingseppadest on 55% eesti rahvusest. Siis on eestlaste käes veel kiviraiumine ja sepis. Mõnes üksikus kutses on eestlased, võrreldes sakslastega, pea ühevõrra esinemas. Nii on kummastki rahvusest pea ühepalju tislereid, pagareid, lihunikke, aednikke. — Kõigil muil aladel on eestlasi ettevõtete eesotsas ainult mõned üksikud, nagu kellaseppade, muusikariistade-valmistajate, raamatuköitjate, sadulseppade, müürseppade, kaevutegijate jne. hulgas. Sakslaste käes on täielikult niisugused alad, nagu keemia- (apteegid), seebi- ja tekstiiltööstus, polügraafilised ettevõtted, peenema metallitöö harud jne. Üldiselt on sakslaste käes kutsealad, mis nõuavad suuremat eelharidust ja ettevalmistust. — Ülaltoodud venelaste arvust (77) teotsevad enam kui pooled (44) kaubanduse alal, kus nad on peaasjalikult kalakaupmehed. Käsitöö alal on nende käes müürsepatöö — kuuest sellealalisest ettevõttest on viis venelaste käes. Üksikud esinevad ka maalritena,

Tartu, lk. 146